

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՅՈՒԲԵԼԵԱՆԸ

ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

Ինչպէս մեր անցեալ թիւով հրատարակած յայտարարութիւններէն կ'երևէր, թէև ուշ, բայց մէկ-երկու օրուայ մէջ Իզմիրի հայութիւնն ալ կենդանութեան նշաններ սկսաւ ցոյց տալ համազգային այս մեծ օրուան առթիւ, որ տօնակատարութիւնն էր նաև հայ քաղաքակրթութեան տասնըհինգ դարեայ կենսունակութեան:

ՄԻԶՔԼԻՒՊԱՅԻՆ ՀԱՆԴԵՍԸ

Շարաթ կէսօրէն ետք արդէն սգևորութիւնը ծայր տուած էր Հայնոցին մէջ՝ շնորհիւ հայ Ակումբներուն, որոնք գրոշակներով և կանոն տերեւներով զարգարուած էին, և իրենց գունները լայնօրէն բացած հասարակութեան առջեւ:

Նախապէս եղած համաձայնութեան մը վրայ, այդ գիշեր միջքլիւսային հանդէսը տեղի ունեցաւ «Քնար» հայ Երաժշտասիրաց Ակումբին մէջ: Հայ Ժողովուրդի Տան, Երիտասարդաց Քրիստ, Միութեան, Հայ Արտարգաց Ակումբի և Ս. Գ. Հնչակեան Քլուպի անդամները իրենց հաստատութիւններուն մէջ համախմբուելով, ժամը 9¹/₂ ին գացին «Քնար»ի Ակումբը, ուր ժողովուրդը խուռներամ լեցուած էր, և որ Քնարի ֆանֆառը կը նուագէր գեղեցիկ կտորներ:

Այս առաջին հանդէսը բացաւ նազարէթ էֆ. Ներսէսեան, հակիրճ կերպով բացատրելով օրուան մեծ նշանակութիւնը և հայ տառերու այնքան կատարելագործեալ հանգամանքը, որոնց շնորհիւ հայ երիտասարդութիւնը, ուրիշ ազգերէ աւելի գլխարկութեամբ կրնայ իւրացնել օտար լեզուները: Նազարէթ էֆ էն ետք Պ. Պարթև Արզուեան գեղեցկօրէն արտասանեց Եղիշէ Ալ քեպ. Գուրեանի Ա. Բ. Գ. ը: Փրօֆ. Կ. Պէշկէօթիւչեան մանրամասն պատմական ըրաւ հայ տառերու գիւտին, իսկ Սերովբէ էֆ. Դաւիթեան բանախօսութիւնով մը վեր հանեց օրուայ տօնին նշանակութիւնը՝ հայ ազգի քաղաքակրթութեան աեսակէտով. փոկրիկն թորոտեան սիրուն կերպով արտասանեց Դանիէլ վարուժանէն կըտոր մը, իսկ Պ. Ահարոն կարդաց յատկապէս նոյն մեծ հանդէսին համար պատրաստած գրական գեղեցիկ ճառ մը, զոր անբողջութեամբ հրատարակած ենք մեր այսօրուան թիւին մէջ: Պօսեցաւ նաև Ս. Գ. Հնչակեաներու կողմէ Պ. Զաւէն:

Բոլոր բանախօսութիւններն ու արտասանութիւնները մեծարուեցան ժողովուրդին կողմէ բուն ծափահարութիւններով, իսկ այս ամէնուն մէջ ընդ մէջ գեղեցիկ կտորներ նուագուեցան դաշնակի վրայ և «Քնար»ի ֆանֆառի խումբին կողմէ:

Գիշերուայ ժամը 12ն էր, երբ ժողովուրդը սկսու ցրուիլ, պատրաստուելով յա՛նորդ օրուայ տօնակատարութեանց։

Ս. ՍՏԵՓԱՆՆՍՍ ԵԿԵՂԵՑԻՒՆ ՄԷՋ

Առաւօտուն Ս. Ստեփաննոս եկեղեցիին մէջ յգնախուսն բազմութիւն մը լեցուած էր. բայց Մեսրոպեան վարժարանի ուսուցչական և աշակերտական պատուիրակութենէն, մնացեալ ազգային և մասնաւոր բոլոր վարժարաններու աշակերտներ ու աշակերտուհիները, նոյնիսկ մանկապարտէզի փոքրիկները եկած էին այդ օրուայ յիշատակը տօնելու։ Օրուայ պատարագին էր Գեր. Տ. Յակոբ եպ., իսկ գառնին մէջ ներկայ էր Գեր. Տ. Տրդատ եպ. Պալեան։ Պատարագի երգեցողութիւններու սկզբի մասը տեղի ունեցաւ հաւածայն։ Ճաշու գիրքէն ետք պատարագիչ հայր սուրբը շինիչ քարոզով մը վեր առաւ օրուայ տօնը, պարզեց հայ գրերու գիտին պարագաները, և աւելցուց թէ՛ «անոնք որ հայ գրերը չեն ուզեր սովորիլ, և հայ լեզուէն խօսիլը պատիւ չեն սեպեր (Թերևս ակնարկելով նոյն օրուայ Դաշինի անպատուաբեր հրատարակութիւնը), իրենք այլասեռածներ են, հայութեանէն խորթացածներ են», ի վերջոյ ջերմագին մագթանքներ ընելով հայ ազգին համար վերջացուց քարոզը։

Պատարագի աւարտողէն ետք հանգիստւոր հագեհանգիստ տեղի ունեցաւ եկեղեցիին մէջ՝ հայ գրականութեան և ապագրութեան հին և նոր վախճանեալ բոլոր վաստակաւորներուն համար։ Ճիշտ կէսօրին վերջ գտան եկեղեցական արարողութիւնները։

Ս. ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆԻ ՀԱՆԴԵՍԸ

Կէսօրէն ետք ժամը 2½էն առաջ արդէն ժողովրդային հսկայ բազմութիւն մը լեցուած էր Ս. Մեսրոպեան վարժարանի պարտէզին մէջ։ Մասնաւորապէս հոս ալ փութացած էին իրենց մասնակցութիւնը բերելու ազգային և մասնաւոր վարժարաններէն գաած Ամերիկեան աղջկանց վարժարանի հայ ուսուցչուհիներն ու սանուհիները։ Իսկ բեմին վրայ պատուոյ աթոռները գրաւած էին Գեր. Տ. Տ. Յակոբ Աշոտ և Տրդատ եպիսկոպոսները, իրենց մէջտեղը ունենալով Ամեն. Տ. Խրիստոթոմոս Յունաց հայասէր և կորովի եպիսկոպոսը, ինչպէս նաև երկու յոյն քահանաներ։ Հոն էին Մըխիթարեան տեղիա երկու յարգելի ներկայացուցիչները՝ հայր Վարդանը և հայր Հմայիակը, կաթողիկ հայոց վարչութեան պետը՝ Գեորգ Եսայի Էֆ., հայ բողոքականաց վերապատ. Ա. Թայ ազգեանը, Պատ. Արմազանեանը, Փրօֆ. Կիւլպէնկեանը, Փրօֆ. Պէլկէօթի բեանը, Ազգ. Վարչութեան կողմէ Տիրան Էֆ. Աշոտ, Մրտաք Էֆ. Մօրուքեան, Տ. Տ. Գարրիէլ, Ղևոնդ, Մեսրոպ, Յարութիւն Սարգիսեան և Յարութիւն Աւնճեան քահանաները, Տնտեսական Խորհուրդէն՝ Պ. Կ. Տիւպէր, Ուսու. Խորհուրդէն՝ Նազարէթ Էֆ. Ներսէսեան, Գատաստանական Խորհուրդէն Տօքթ. Տիգրան Էնֆիէճեան, Ազգ. երեմիսաններ՝ Պ. Պ. Սերբէ Դաւիթեան, Կարապետ Պալապանեան և Յակոբ Միքայէլեան։

Հանգէսը սկսաւ հայր սուրբով, զոր հրգեցին Հռիփսիմեան վարժարանի սանուհիները։ Ապա Գ. Պուպլի պատշաճ խօսքերով բացաւ հանգէսը և հրաւիրեց Գեր. Տրդատ եպ. Պալեանը բանախօսելու։ Տրդատ Եպիսկոպոսի հմտալից ճառը. զոր ամբողջութեամբ հրատարակած ենք մեր այսօրուայ թիւի առաջին էջի մէջ, լաւ ապաւորութիւն թուուց ներկաներուն վրայ։ Յայտագրին մէջ նշանակուած կարգաւ ֆանֆառը նուագեց «Ի բլուր ձայնից»ը, Առաջնորդարանի ծերունի գիււնապետը կարգայ Ս. Մեսրոպին ուղեալ, գրաբար քերթուած մը, Մեսրոպեան վարժարանի աշակերտ-

ներու բացակայութեանը պատճառով՝ Հռիփսիմեանի (աշակերտուհիները երգեցին «ՄՂ մեծառքան»)ը, Փրօֆ. Ա. Կիւլպէնկեան կարգաց «Կրօնք և բանաստեղծութիւն» վերնագրով երկարաչունջ ճառ մը։

Յայտագրին առաջին մասը վերջացած ըլլալով, Ազգ. Վարչութեան տաննապետ Տիրան Էֆ. Աշոտ յանուն Վարչութեան, նախ շնորհակալութիւն յայտնեց Յարեհանակեան Յանձնաժողովին, յետոյ ներկայ ժողովուրդին և ազգային ու օտար հրաւիրեալներուն, որոնք փութացին այս հանգէսին փայլը աւելցնել։

Յետոյ Յունաց Մեսրոպօլիտ Տ. Խրիստոթոմոս խօսք տանելով ըսաւ թէ՛ «սակէ առաջ Վարդանանցի հանգէսին եկած էր՝ իր մասնակցութիւնը բերելու. Հայ Ազգին պատմական մէկ պէպքին տարեգարձին, իսկ այս անգամ ալ եկած է իր շնորհաւորութիւնները յայտնելու Հայ Ազգին քաղաքակրթական Մեծ Տօնին. ան ըսաւ որ Հայերը Աճար առաջ ազգ ըսուելու իրաւունք չունէին, որովհետեւ գիր չունէին, այն օրէն որ իրենց գիրը ունեցան՝ այլեւս քաղաքակրթ ազգի մը իրաւունքը վայելցին, հետեւաբար Հայութիւնը պահած է և սակէ ետք ալ պիտի շարունակէ իր պատուաւոր գոյութիւնը պահել յաւիտեան, քանի որ գիտցած է ան, իր արեան գնով, բարձր կանգնիլ քաղաքակրթ ազգերու մէջ։ Ներկաները կեցցէներու և ծափահարութիւններու տարափով փոխարինեցին Գեր. Մեսրոպօլիտին այս գնահատական խօսքերը, որմէ վերջ յարգելի հիւրը իր ընկերներով մեկնեցաւ հանգէսէն։

Յայտագրի երկրորդ մասը սկըսաւ Օր. Էսմիւրեանի «Առ Մայրենի լիզու» արատասնութիւնով, որմէ ետք հուժկու և բովանդակալից բանախօսութիւն մը ըրաւ Պ. Թովմաս Պոյաճեան, յետոյ աշակերտուհիներու խումբը երգեց Պամառ Պաթիպայի «Դուն խելոք հաշուով»ը, Պ. Սարգիս Ամատեան կարգաց զեղօծ մը՝ ուղղուած հայ լիզուին ու գրին, իսկ յայտագրէն գուրս խօսեցաւ վերապատ. Թարագճեան, ի վերջոյ աճուրդի գըրուեցաւ Ս. Գ. Հնչակեան կուսակցութեան կողմէ նուիրուած օրուան դրօշակ մը, որմէ վոքրիկ գումար մը գոյացաւ։ Մութը կոխած էր արդէն, երբ Գեր. Տրդատ եպ. ժողովուրդին ուղղեց երթար բարովի խօսքերը, որով վերջ գտաւ հանգէսը։

ՈՐՍՈՐԴԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻ ՀԱՆԴԵՍԸ

Կիրակի գիշերը ժամը 9ին տեղի ունեցաւ Հայ Արարողաց Ակումբի հանգէսը՝ համեստ յայտագրով մը։ Բացուած կատարեց Պ. Վարդան Մխիթեան պատշաճ խօսքերով։ Պ. Ահարան յստակ և բամբ ձայնով կարգաց շարթ օրուայ Աշխատանքի խմբագրականը՝ ուղղուած հայ գրերու և աւրապագրութեան պանծալի յրաւեանին։ Սերովքէ էֆ. Դաւիթեան յուղուած խօսեցաւ մէկը իր գեղեցկաբոյն բանախօսութենէն, զոր ներկաներու բուն ծափերուն արժանացաւ. իսկ մեր լուսագոյն բեմակատար երիտասարդ Պ. Պետրոս Շիրիաճեանը արտասանեց է. Ակնունիի «Դէպի երկիր» և Դանիէլ Վարուժանի «Հովիւ»ը այնքան զգայուն, այնքան բնական և այնքան սարսուզեցիկ, որ ներկաներէն շատերը չկրցան արգելիլ որ իրենց արցունքի կաթիլները ակամայ գլորին այտերնէն վար։ Տեղի ունեցան նաև շութակահարութիւն և խմբերգ, որով վերջ գտաւ Իզմիրի մէջ Համազգային Մեծ Տօնին հանգիստակատարութիւնը։

Այս առթիւ աւելորդ չէ թերևս ըսել որ համազգային այս մեծ տօնը Իզմիրի մէջ իրեն վայել հանդիսաւորութեամբ շտուճեցաւ. ամէն օր ազգին անունով խօսող, անոր անունով ճառող, մանաւանդ անոր անունով ի-

րենց զիրքը շինողները վայրկեան մը չխորհեցան իրենց յարգանքի փոքրիկ բաժինը կատարելու . թէ եկեղեցական և թէ ժողովրդական հանդէսներուն ինչու իրենց բացակայութեամբ կը փայլին ազգային պաշտօնական անձնաւորութիւնները . ո՞ր էին թագաւորեանները, Հարենցները, Եփրեմները, Փափազեանները, Օսանեանները, Իփլիքեանները, Ազնաւորեանները . ո՞ր էին մամուլի ներկայացուցիչները, մանաւանդ ասոնք որ Մեծարեան տաւերու և լեզուին շնորհիւ է որ իրենց ապրուստը ապահոված են . ո՞ր էին . . . Բայց հարկ չկայ աւելի առաջ երթալու, անոնք իրենց այդ ընթացքով աւելորդ անգամ մը ևս ցոյց տուին իրենց ազգային տգրուկի հանգամանքը . Ուրիմն երթան բարով . . .

ԹԵՍԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԳԱՐԹԱՇ, 14 Հոկտ.

Երէկ թաղիւ ժողովուրդին խումն բազմութեամբ . մինք ալ տօնեցինք հայ գրերու և տպագրութեան կրկնակ մեծ յոբելեանները իրենց արժանավայել հանդէսներով, սուսուտուն թագաւորութեան նախաձեռնութեամբ իսկ երեկոյն Աշխատասիրաց Ընկերութեան և Վարդանեան Միութեան համագործակցութեամբ, Երկու հանդէսներուն մէջ խօսեցան Պ. Պ. Ազատեան, Ե. Եղիազարեան, Գ. Պուպլի և ուրիշներ: Եղան նաև արասանութիւններ, երգեր և այլն: Ներկայները մեկնեցան խիստ գոհ տպաւորութեան տակ:

ԹԱՂԵՑԻ ՄԸ

ՊԱՐԹԱՇ, 13 Հոկտ.

Հայկական Մեծ Յորեղանի առթիւ տեղիս հայութիւն ևս չէր կարող անմասն ու անտարբեր մնալ . սակայն հակառակ նախապէս ցրուած հրաւիրագրերու և մեծամեծ պատրաստութեանց, նոյն օրուան կսկծալի մահ մը կամքէ անկատարար, չուրը ձգեց բոլոր մեր ծրագրիները և հանգէսը շատ անշուք անցաւ:

Գպրոցական հանդէսը յետաձգուեցաւ և միմիայն խօսեցան տեղոյս քահանան՝ Տ. Յովհաննէս հայր Ֆէրհատեան և ուսուցիչ Պ. Կարապետ քէհեաններ:

ՇԱՊՈՒՇ

ԱՅՏՐԵՆ, 13 Հոկտ.

Այտնի փոքրիկ գաղութն ալ, շարժ օր տօնեց հայ տառերու գիւտին և հայ տպագրութեան կրկնակ յոբելեանները: Օրուայ մեծ տօնին առթիւ բանաստեղծին Տ. Գէորգ քհնյ. Նիզամեան, Տօքթ. Տրգրան Գասապեան, Տօքթ. Օֆիլիա Ներկարար-Գասապեան, որ Շնորհալիի մէկ մեներգն ալ երգեց, ինչպէս նաև ուսուցիչ Պ. Յովհ. Մսերեան:

ՆԵՐԿԱ ՄԸ

ՄԱՂԵՍՈՒ, 13 Հոկտ.

Այսօր հանգիստւորապէս տեղի ունեցաւ Ազգ. մեծ տօնը:

Եկեղեցին լեցուած էր խումներով բազմութիւն մը և պատարագէն վերջ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօնը: Եկեղեցիին աւարտումէն անմիջապէս վերջ, թափօրը կազմուեցաւ գպրոցի վաթսուէն աւելի աշակերտ և աշակերտուհիներէ և ուսուցիչներէ՝ նախագահութեամբ Տ. Ներսէս քհնյ. Մինանեանի: Թափօրը եկեղեցւոյ արեւմտեան դռնէն առաջանալով, անցք մը կատարեց գերեզմանատան կողմէն, և հասաւ տղայոց գպրոցը . այդ կրթութեան շէնքին առջեւ թափօրը կանգ առնելով, ուսուցիչ Պ. Օննիկ հակիրճ ճառախօսութիւն մը արտասանեց և յուզեց ներկայ ժողովուրդը: Յետոյ Տ. Ներսէս քհնյ. Մինանեան հոգոց մը արտասանեց կրթական շէնքին սատարարներու հոգոյն: Թափօրը շարունակեց Մալթայի պողոտան, ուր ամբողջ հայ տուներու առջեւ մաքրուած և պատուհաններն ալ ծաղիկներով, գորգերով զարդարուած էին:

Թափօրը հասաւ պահակամուտի առջեւ ուսուցիչ Պ. Իշխանեան հակիրճ ատենախօսութիւն մը արտասանեց երկու Մեծ Վարդապետներուն յարգանգ մատուցանելով . խուռիւրտ բազմութիւնը միշտ կը ծափահարէր:

Երբ թափօրը հասաւ եկեղեցւոյ բակը, Տ. Ներսէս քհնյ. կարգաց ճառ մը՝ գրուատող Ս. Սահակի և Ս. Մեսրոպի աշխատութիւնները, և պարզեց Ներսէսի ժամանակ հայ վարժարաններու վիճակը: Յետոյ խօսեցաւ տնօրէն Պ. Թաղէսեան նոյն իմաստով, բայց ազգեցիկ . ապա խօսեցան Պ. Իշխանեան և Օր. Վանլեան, էն վերջը Տէր Ներսէս հօր պահպանելով, ժողովուրդը գոհ տպաւորութեան տակ մեկնեցաւ:

Գնահատելի են Պ. Կզերուճի և Պ. Յարութիւն Ունճեանի ջանքերը, որոնք նախաձեռնութիւն ունեցած են հանգանակութիւնով Մաղնիսայի հայերէն գոյացնել կրթական ֆոնտին համար 15 օսմանեան ոսկի, բացի գպրոցական աշակերտներէն: Կը յուսանք որ այդ գումարը պիտի հասնի 30 ոսկի:

ԴԻՏՈՂ

ՄԱՅ ՄԻՄՈՆ ԶԱԽԱՐԵԱՆԻ

Երէկ աստուան մեկի ուղղուած հեռագիրը, անողքօրէն, կը գուժէ մահը՝ Դաշնակցութեան հիմնադիրներէն և մեծ գործիչներէն ՍԻՄՈՆ ԶԱԽԱՐԵԱՆԻ որ, տակաւին իր գործին լիութեան և գեղեցիկութեան մէջ կ'իյնայ իր սրտի հիւանդութեան տնխնայ հարուածներուն տակ:

Մինք պիտի չկարենայինք, ցրնցուած ծանր ցաւէն և արասուովին՝ անփոխարինելի կորուստին հանդէպ այս սիւնակներուն մէջ պարփակել թեղմաւոր և հոյակապ կամքի մը պատմութիւնը, որ ամբողջ քառօրեայ ար մը կը կապէ իրեն հետ: Միայն ըսենք որ, երբ, ամբողջ Ազգը, միահամուռ և պանծալի եղբայրութեան մը մէջ, կը տօնէր իր գոյութեան Մեծ Տօնը՝ տարաբախտ և զմայլելի Զաւարեանը վերջին անգամ, ի տես իր ցեղին համատարած զարթօնքին և ցնծութեան, որուն առաքեալներէն մին կաւ, կարծես չէր տակար իր զգացած անհնարին ուրախութեան և կը դադրէր շնչելէ՝ ու կ'ընծայուէր Մեծ Տօնին զոհարելութեան խորաններուն:

Միման Զաւարեան անստգիւտ մարմնացումը կզած էր. անձնուէր, անկեղծ և տնշահախնդիր ազգային գործիչի և կուսակցականի՝ որուն կորուստը չի պատկանիր միայն Դաշնակցական շարքերուն որ, մէկ ծայրէն միւսը, անմխիթար սգաւորները կ'ըլլան իրենց թանկագին մեռելին՝ այլև ամբողջ ազգին, որուն նուիրուած կզաւ Զաւարեանի կեանքը:

Միման Զաւարեան, հազիւ 48 տարեկան կար:

Այս առթիւ Պոլիս խրկուեցան հետեւեալ ցաւակցական հեռագիրները . —

Ազատամարտի և մարտիրոսեանի

Մեր պաշտելի ու թանկագին Զաւարեանի մահագոյժը ամբողջ ընկերներուն խոր ցաւով շանթահարեց. մեր սուգն ու կսկիծը խառնելով ձերինին կը խոնարհինք իր սուրբ դաժաղին առջեւ:

Հ. Յ. Դ. ԻԶՄԻՐԻ ԿՕՄԻՏԷ:

Պ. Հ. Հաւքարձու մեանի

Կ. Պոլիս

Աշխատանքի խմբագրութիւնը կուգայ իր խոր կսկիծը յայանել թանկագին Զաւարեանի մահուան առթիւ, խնդրելով որ զինքը ներկայացնէ թիրոգաւոր թագման հանդէսին մէջ:

Խմբագրութիւն «Աշխատանք»